EINAR NIELSEN

PRÆSTESØN I HALS

BARNDOM OG UNGDOM

1936 - 1956

HALS MUSEUM

Einar Nielsen:
Præstesøn i Hals
Barndom og ungdom 1936-1956.
Copyright © by Einar Nielsen & Hals Museum 1999.
Udgivet af Hals Museum, Skansen, Østergade, Postboks 31, 9370 Hals.
Redaktion: Henrik Gjøde Nielsen.
Grafisk produktion: Hals Museum.
Printed in Denmark 1999.
ISBN 87-90845-005.

I serien af skrifter fra Hals Museum er udgivet:
Carl Rise Hansen: Sognepræst og menighed, 1995.
Hanne Fredlev Nielsen: Hugdrupgård i Hou, 1996.
Klem Thomsen: Museumsforeningen for Hals Kommune, 1996.
Helge Ovesen: Lærer i Hou under Anden Verdenskrig, 1997.
Gerda Bergmann, Oda Dal, Birthe Hjelm, Yrsa Jensen: Huse i Hals I, 1999.
Jørn Bladsgaard Larsen: Limfjorden og dens betydning for landsbyen Gaaser, 1999.

Forsideillustration: Engelske befrielsestropper besøger Hals Præstegård i maj 1945.
Fotografi i forfatterens privateje.

Indhold

Min barndom og ungdom i Hals 4
Skolen 10
FDF 11
Forretningsfolk 13
Træk fra dagligdagen 15
Æres den, der æres bør 19
Kirkeklokken i Hals 20
Kjøbenhavns forlis 20
Den tykke bog 21
Krigen 21
Efterkrigstiden 24
1953-54 24
Ved Limfjordens strøm 25

Min barndom og ungdom i Hals.

Vi vendelboer praler ikke af vores herkomst, men vi er meget taknemmelige. Det plejer jeg også selv at sige, men jeg må beskæmmet tilstå, at jeg er født det forkerte sted på det forkerte tidspunkt. Mine forældre blev gift i 1926. Bryllupsrejsen gik til Grønland med skibet Hans Egede. Det tog 28 døgn, og mor var søsyg hele rejsen. Sikken en bryllupsrejse. Mine 2 storesøstre blev født henholdsvis i Godthåb og Egedesminde. Derfra stammer deres mærkelige kaldenavne Muster og Palak. Fra Grønland gik turen til Fyn, hvor far blev sognepræst i Ryslinge, og der blev jeg født i Ryslinge præstegård i 1933. Det var en hjemmefødsel, for i mere end 100 år var der ikke født barn i præstegården. Jeg vil forsøge at pynte lidt på det. Allerede sommeren 1936 gik turen til Hals præstegård, og der tilbragte jeg hele min barndom. Spagfærdigt vil jeg også anføre, at far er født i Hjørring. Min farmors slægt har vi fundet frem, og det er lykkedes os at komme mere end 300 år tilbage. Slægten består mest af bønder fra Tornby. En enkelt byfoged i Hjørring findes også.

Hele min opvækst har været præget af plads, megen plads. Hals præstegård er enorm. Der var 4 skorstene. Skorstenen i køkkenet var så stor, at skorstensfejeren kravlede ned i den, når den skulle renses. Det var spændende at se. Fra bagdøren kom man ind i en stor gang. Til højre var der en stor konfirmandstue, hvor vi i en stor del af min barndom ikke var besværet af konfirmander, så også der havde vi et ekstra værelse. Så var der nedgang til kælder, hvor der var mange spændende rum. Der var viktualiekælder med flueskab, saltkar og meget mere. Så var der brændselskælder og vaskekælder og inderst et interessant rum med en meget stor regnvandsbeholder. Her blev regnvandet fra halvdelen af taget samlet sammen. Fra baggangen gik man ind i køkkenet. Det var stort som en balsal. Et stort komfur, der hver dag skulle slibes, giver mig endnu sved på panden. Messingstangen skulle selvfølgelig også pudses. I forbindelse med køkkenet et stort spisekammer. Jeg husker, at vi på et tidspunkt blev moderne og anskaffede et isskab. Isen hentede vi på isværket på havnen. Fra køkkenet kunne man komme via en lang gang til soveværelset, et barneværelse og badeværelset. I badeværelset var der en stor ovn med kobberkedel, hvorfra vi kunne få varmt vand. Der blev fyret op hver lørdag, og så gik hele familien i bad, og vi fik rent tøj på. Jeg tror, at det var almindelig hygiejne på den tid. Fra den lange gang gik der en trappe op til loftet over hele huset. Her var plads. Aldrig skulle

noget smides væk. Bare op på loftet, så her var der mange ting at lege med. Der var også 2 værelser i gavlen. Det var en stor dag, da jeg flyttede ud fra børneværelset og op på det ene værelse på loftet. På loftet havde vi en stor rulle, der glattede tøjet, fordi den var belæsset med mange kampesten. I den anden ende af loftet havde far arkiv over sine papirer. Via en lille kasse med kartotekskort kunne han finde alt, og der var et utal af mapper og ringbind. Tilbage til køkkenet, gennem en mørk gang og ind i spisestuen. Her var der røde træmøbler, som far selv havde lavet. Der var bord, mange stole, skabe og slagbænk. Enkelte dele er stadig i familiens besiddelse. Fra spisestuen kunne man gå ud i en glasveranda. Udenfor havde far plantet en vin, og to grene var ført ind, så hele det indre loft var dækket af vinranker og druer. Fra verandaen kunne man komme ud i haven. Man kunne også komme ind i dagligstuen. Den var enorm. Den gik tværs gennem huset. Her var det mor, der regerede. Her var hendes bogsamling, hendes sybord og hendes mange gamle møbler. Hun elskede gamle møbler, og meget ofte kom hun og far hjem med nye gamle ting. Så skulle maler Jensen i gang med at male. De to arbejdede godt sammen. Det kunne ske, at en væg fik en mindre heldig farve, men så blev den blot malet om. Fra dagligstuen kunne man komme ind i fars kontor. Her var hele endegavlen dækket med bøger. Mor havde mange bøger, men far havde en kæmpesamling. Hans bøger fyldte kontoret, og de spredte sig i øvrigt over hele huset. Selv i badeværelset kunne man finde hans bøger. I fars kontor var det vigtigste møbel hans skrivebord. Det er et interessant mahognibord, i øvrigt et ombygget klaver. Desuden et dokumentskab af egetræ. Det havde været med i Grønland. På skrivebordet var der en grønlandsk messinglampe, der havde givet inspiration til fars ekslibris og hovedet på hans brevpapir. På væggen hang blandt mange andre billedere et maleri af vendelboen Lars Nielsen. Det forestiller Børglum kloster. Skrivebordet, dokumentskabet, lampen og maleriet befinder sig nu i mit hjem. Da far og jeg hedder det samme, har jeg naturligt arvet hans ekslibris. Fra kontoret kunne man gå ud i forgangen. Her var der indgang til et gæsteværelse, og gik man lige frem, kom man ud i gården.

Al den plads var dejlig, men det gav arbejde til mange hænder. Indretningen af huset var også upraktisk. Når man skulle på toilet, skulle man gå gennem hele huset - altså også igennem køkkenet. Først langt senere fik vi indrettet toilet i forbindelse med kontoret. Det var et stort arbejde at varme huset op om vinteren. Der skulle

bæres brænde og tørv ind og aske ud. På den store kakkelovn i spisestuen stod der hele dagen om vinteren 5 mursten. Om aftenen var de brændende varme. Når vi skulle i seng, tog vi en sten og pakkede den ind i en avis og lagde den i fodenden af sengen.

Lad os gå en tur i haven. Den er interessant og stor. Mange kender måske den store runde sten. Sagnet fortæller, at en præst på vej hjem fra midnatsgudstjeneste blev forskrækket af et hvidt spøgelse. Præsten kunne mere end sit fadervor. Han holdt Bibelen frem foran sig og begyndte at mane spøgelset i jorden. Da spøgelset var manet i til knæene, begyndte det at græde, og en stemme sagde: Far, det er jo bare mig. Jeg ville bare forskrække dig. Imidlertid kunne præsten ikke fortryde en maning. Han gav sin søn den sidste nadver og gjorde sit arbejde færdigt. På graven blev den runde sten nedlagt. Hvis man triller stenen tre gange rundt om præstegården, så brænder den. Det skulle være afprøvet. Der er selvfølgelig ingen, der tror på det gamle sludder. Dog kan jeg fortælle, at jeg i mange år havde det arbejde at indsmøre stenen i grøn sæbe i forbindelse med nytår. Det er bedst at være forsigtig. Fra haven var der en udgang lige mod kirken. Ved udgangen kunne man i stedet vælge at gå ind i nøddegangen. Det var en lang gang kranset og overdækket af hasselnøddetræer. Køkkenhaven var også stor. Vi dyrkede mange grøntsager. Bedst husker jeg snittebønner. De blev efter snitningen opbevaret i salt i store krukker i kælderen. Vi havde frugttræer af alle arter. Når mor kom ud med den store zinkbalje og sagde, at den skulle fyldes med ribs, så havde vi børn ingen problemer med fritiden resten af dagen. Af en eller anden grund kan jeg huske, at vi havde 32 stikkelsbærbuske, de 3 sidste med røde bær.

Midt på en af græsplænerne havde jeg mit eget hus. Det var et træhus på ca. 16 m^2. Det spillede en rolle under krigen, men det vender jeg tilbage til. I huset kunne jeg gøre, hvad jeg havde lyst til. Af min svoger fik jeg en kortbølgeradio, og vi indlagde i fællesskab el. Samme svoger forsynede mig med kemikalier, så flere gange forsøgte jeg at sprænge huset i luften. Jeg erindrer ikke opskriften, men et væsentligt indhold i bomberne var rød fosfor. Haven var fyldt med meget gamle træer, eg, bøg og ikke mindst kastanjer. Et sted var der en rundkreds af kastanjetræer. Der havde vi bålplads. Det var rutine, når vi havde gæster, at aftenen sluttede med bål. Et af træerne var hult. Jeg kunne helt forsvinde ned i træet. I et stort egetræ havde vi en gynge. Jeg har aldrig savnet

bæres brænde og tørv ind og aske ud. På den store kakkelovn i spisestuen stod der hele dagen om vinteren 5 mursten. Om aftenen var de brændende varme. Når vi skulle i seng, tog vi en sten og pakkede den ind i en avis og lagde den i fodenden af sengen.

Lad os gå en tur i haven. Den er interessant og stor. Mange kender måske den store runde sten. Sagnet fortæller, at en præst på vej hjem fra midnatsgudstjeneste blev forskrækket af et hvidt spøgelse. Præsten kunne mere end sit fadervor. Han holdt Bibelen frem foran sig og begyndte at mane spøgelset i jorden. Da spøgelset var manet i til knæene, begyndte det at græde, og en stemme sagde: Far, det er jo bare mig. Jeg ville bare forskrække dig. Imidlertid kunne præsten ikke fortryde en maning. Han gav sin søn den sidste nadver og gjorde sit arbejde færdigt. På graven blev den runde sten nedlagt. Hvis man triller stenen tre gange rundt om præstegården, så brænder den. Det skulle være afprøvet. Der er selvfølgelig ingen, der tror på det gamle sludder. Dog kan jeg fortælle, at jeg i mange år havde det arbejde at indsmøre stenen i grøn sæbe i forbindelse med nytår. Det er bedst at være forsigtig. Fra haven var der en udgang lige mod kirken. Ved udgangen kunne man i stedet vælge at gå ind i nøddegangen. Det var en lang gang kranset og overdækket af hasselnøddetræer. Køkkenhaven var også stor. Vi dyrkede mange grøntsager. Bedst husker jeg snittebønner. De blev efter snitningen opbevaret i salt i store krukker i kælderen. Vi havde frugttræer af alle arter. Når mor kom ud med den store zinkbalje og sagde, at den skulle fyldes med ribs, så havde vi børn ingen problemer med fritiden resten af dagen. Af en eller anden grund kan jeg huske, at vi havde 32 stikkelsbærbuske, de 3 sidste med røde bær.

Midt på en af græsplænerne havde jeg mit eget hus. Det var et træhus på ca. 16 m^2. Det spillede en rolle under krigen, men det vender jeg tilbage til. I huset kunne jeg gøre, hvad jeg havde lyst til. Af min svoger fik jeg en kortbølgeradio, og vi indlagde i fællesskab el. Samme svoger forsynede mig med kemikalier, så flere gange forsøgte jeg at sprænge huset i luften. Jeg erindrer ikke opskriften, men et væsentligt indhold i bomberne var rød fosfor. Haven var fyldt med meget gamle træer, eg, bøg og ikke mindst kastanjer. Et sted var der en rundkreds af kastanjetræer. Der havde vi bålplads. Det var rutine, når vi havde gæster, at aftenen sluttede med bål. Et af træerne var hult. Jeg kunne helt forsvinde ned i træet. I et stort egetræ havde vi en gynge. Jeg har aldrig savnet

en børnehave med byggelegeplads. Jeg havde mulighed for at lave det hele selv.

Foran huset havde vi 3 udhuse og forpagtergården. I *det nye udhus* havde vi tørv, haveredskaber og cykler. *Det gamle udhus* brugtes mest til brænde. Begge huse var stråtækkede. Bagest var der et åbent hus, en slags staklade. Til præsteembedet hørte der en del goder. Vi fik hvert år meget brænde fra Nørreskoven. Sagnet vil vide, at en godsejer Moltke til Hals Nørreskov havde forelsket sig i præstens unge, smukke kone, som ikke kunne modstå tilbudet og derfor flyttede op til herremanden. Omtrent samtidig blev gavebrevet oprettet. Det kunne måske opfattes som en erstatning for konen. Brændet blev savet og kløvet og så anbragt et år i det åbne hus. Derefter kom det ind i det gamle udhus. Forpagtergårdens kostald vendte over mod præstegården. I gavlen havde vi garage og værksted. Som tidligere nævnt var far god med sav og høvl, og i hans værksted fremstillede han blandt meget andet havemøbler til venner og bekendte. Ved siden af garagen var karlekammeret. Endnu fryser jeg ved tanken om dette sted. Der var en seng, et bord og en stol. Rummet kunne ikke varmes op. Karlen vaskede sig ved pumpen i hestestalden - i koldt vand.

I forpagtergården boede familien Brødland. Manden, Peter Brødland, var gammel garder. Han var en flot rank mand, men en skade gjorde ham gangbesværet. Han lærte mig meget om landbrug. Jeg lærte at tærske med plejl, når jeg skulle have rent halm i træskoene. Jeg holdt køernes haler, når han malkede. Hans kone Nora var min meget gode ven. Hun bagte næsten hver dag franskbrød, og altid bagte hun et lille brød til mig privat. Så sad jeg så på høkassen og spiste hendes hjemmelavede leverpostej. Brødlands havde 3 børn. Alle tre havde store kunstneriske talenter. Ingeborg lavede et mindre skuespil med mig selv som hovedperson. Det fik jeg, da jeg engang lå på sygehus. Erik kunne snitte i træ. Han lavede en flyvemaskine til mig, som vi døbte SM-3. Eja var maler - hun blev vistnok Danmarks første kvindelige malersvend. I 1940 lavede hun en julekalender til mig. Der er en tegning til hver af de 24 dage, og nedenunder er der et vers. Versene havde Nora Brødland lavet. Kalenderen var tænkt til brug i 1940, men min kloge mor syntes, at den var mere værd, så vi løste sløjferne op og gemte tegningerne. Efter jul blev tegningerne sat på igen, og nu var kalenderen klar til brug næste år. Jeg har brugt kalenderen hvert år siden, så mon det ikke er verdensrekord i genbrug af julekalendere? For et par år siden ofrede *Holstebro Dagblad* en hel side på kalenderen. Eja

Brødland blev senere en kendt kunstner. Jeg tror, at hun endte som reklamechef hos *Aller*. Hun har illustreret mange bøger om Hals.

Forpagtergården var mit domæne. I stalden stod 10 køer, diverse kvier og kalve i den ene side. I den anden side var der grise. Der var nok for mig at hjælpe med. Om sommeren skulle køerne jo på marken, men de skulle hjem 2 gange om dagen og malkes. Der var jeg til stor hjælp, mente jeg. Så skulle der fodres grise, kalvene skulle have mælk, og stalden skulle gøres ren 2 gange om dagen. I hestestalden var der 2 heste og en tyr. På loftet var hakkelsesmaskinen. Hakkelsen faldt så ned i et rum i hestestalden. Dagens sidste arbejde var at fodre hestene af lige før sengetid. Når jeg kom hjem fra arbejdet, måtte jeg af gode grunde hænge alt tøj til luftning. Foruden forpagterparret var der på gården en karl, om sommeren en dreng og så selvfølgelig mig. Det var herlige tider med vores engelske puddel Mads og forpagterens foxterrier Vaps.

Lige ved siden af præstegården boede margarinemanden Jens Andersen med kone og 3 voksne børn, Else, Peder og Karl. Huset kendes i hele Danmark fra L. A. Rings berømte maleri *Forår i Hals* fra 1892. Det findes på Statens Museum for Kunst. I gavlenden af huset var der margarinelager. I gavlen var der en lille lem, hvor man kunne få margarinen ud. Jens Andersen kørte rundt med en lukket hestevogn og solgte sine varer. Der var jeg også til stor hjælp. Hver aften skulle vognakslerne smøres, og det var mit arbejde.

I 1938 var jeg alvorligt syg af mellemørebetændelse. Jeg var døden nær, så da jeg kom mig og kom hjem, blev jeg selvfølgelig meget forkælet af mine forældre og mine søstre. Så var jeg så heldig, at alle naboernes børn var voksne, så jeg havde et stort netværk af voksne.

Til præsteembedet i Hals var der flere goder. Brændet fra Nørreskoven er omtalt. Midt mellem Hals og Hou lå "Præstens Plantage". Mere plads og mere arbejde. Til embedet hørte også mose, hvor vi under krigen gravede tørv. Ved indsejlingen til Limfjorden er der et par små øer *Korsholmene*. Fra gammel tid har disse øer tilhørt præsteembedet i Hals. Efter krigen fik det pludselig økonomisk betydning. Nu kunne man samle mågeæg der, og de blev eksporteret til England. Nu tjente vi penge, men alle var nu ikke tilfredse med, at ikke alle kunne samle æg, så far måtte gennem en retssag for at kunne få sin ret. Det foregik i 1958. I retssagen indgik som bevismateriale Kristoffer den Andens åbne brev af

1320. Far vandt sagen. Ofte skete det, at vi blev sejlet ud til Korsholmene en sommerdag med madkurve og badetøj. Der er et tvillingefyr der, og det var et godt sted at sole sig. Fra forpagtergården fik vi flere goder. Et par gange om året slagtede vi gris, og det var en festdag for alle andre end grisen. Så havde forpagteren en forpligtelse til at transportere far til kirketjenester i Hou. Jeg kan huske enkelte ture i kane om vinteren, men ellers foregik turen til Hou med bil eller under krigen på cykel.

Kirkegangen i Hou var bedre end i Hals. Jeg syntes, at det var lidt flovt at komme i kirke i Hals, når der ikke var mange kirkegængere. Derfor var jeg tit med i Hou. Organisten i Hou hed Marta. Om fredagen ringede far til hende med salmenumre. Han fik først Hou central og sagde så: Stik mig lige Marta. Engang svarede centraldamen: *Hun er ikke hjemme. Hun gik lige forbi, og hun havde hat og sager på, så hun kommer ikke hjem foreløbig.* Når gudstjenesten var forbi, var det fast tradition at gå over vejen til *Kirkely,* hvor Mie Sloth boede. Så fik vi kaffe. Mie Sloth vævede. Fra hende fik vi duge, og hun vævede også stof til et sæt tøj til far.

I Hals kirke hed kirkesangeren H. C. Agger. Han var en flot mand med stort hvidt hår. Hans kone var organist. Johanne og Niels Gregersen passede kirken og kirkegården. De boede i Nørregade, og også hos dem havde jeg min gang. Når mor og far var på ferie eller væk fra Hals af forskellige grunde, så boede jeg der. Også deres 2 børn Ester og Carl var voksne, så der var en ny familie til at forkæle mig. I kirken i Hals havde vi plads oppe ved orgelet. Efterhånden fandt vi nu vores plads på de almindelige bænke.

Jeg har tænkt meget på, om jeg har fået en anderledes opvækst, fordi far var præst. Vi holdt ikke andagt hjemme, men vi bad bordbøn, når vi fik *varm* mad:

Velsign vort hus, velsign vort bord,
velsign den hele, arme jord!
Velsign os med din milde hånd,
Gud Fader, Søn og Helligånd!

En lang periode læste far for mig i mørkningen. Det kunne være fra Bibelen, men det kunne også være fra danmarkshistorien eller Kaptajn Marryat eller måske Jules Verne. Vi lærte at bede aftenbøn, men vi fik aldrig besked på at gå i kirke. Det lå nu nok i luften, at det var en god ide. Jeg fik der en vane, som jeg til dels har bevaret.

Skolen

I 1950 forlod jeg Hals Borger- og Realskole med almindelig forberedelseseksamen. Jeg startede der i første klasse. Mine Bang skulle lære mig at læse, men det havde far nu klaret, inden jeg kom i skole. Mine Bang var gammel halsbo. Hun boede på torvet - jeg tror i hendes forældres hus. Hendes far havde været skomager i Hals. Jeg husker hende som en rund og meget venlig og dygtig lærerinde. Til regning havde vi Ingeborg Jespersen. Hun og jeg havde fælles interesser. Hun var også en meget dygtig lærer, og så var hun meget musikalsk. Hun spillede klaver, og da jeg selv var ret habil på violin, spillede vi en del sammen. Vi har da ved forskellige arrangementer optrådt sammen. Senere fik jeg skoleinspektøren P. Ovesen Nygaard til matematik. Mange var nok bange for ham. Han var en stærk personlighed, og far tørnede ofte sammen med ham. De var nok ikke de bedste venner, men det gik nu aldrig ud over mig. Han var meget bestemt, og der var absolut ro i hans timer. Matematik har altid været mit yndlingsfag, og forholdet mellem inspektøren og mig var så godt, at han udvalgte mig til at indvi skolens nye toilet. Jeg var stolt, da jeg gik alene ind på toilettet og kom ud og sagde, at nu var det indviet. Hans undervisning resulterede i, at jeg senere blev matematisk student, og i 36 år har jeg undervist i matematik. Henry Pedersen havde vi bl. a. i fysik. Han boede i Nørregade, først sammen med sin mor, senere med kone og datter. Også hans timer husker jeg med glæde. Han forstod virkelig at fænge os elever, og han tog sig af os også efter skoletid. Det var meget spændende, når vi kom med ham hjem, hvor han demonstrerede sin kortbølgeradio. Han var også bibliotekar, og da jeg altid har været en læsehest, havde vi også på det område meget med hinanden at gøre. Henry Petersen havde en fin evne til at forklare indviklede ting. Jeg husker endnu, hvordan han forklarede os begrebet hukommelse. Vores sprogundervisning var også i gode hænder. Engelsk, tysk og fransk lærte vi af Alfred Jensen. Han var en rund, venlig og højt begavet lærer. I min skoletid lærte han sig russisk ved radioens hjælp. Han elskede at fortælle, og når vi var dårligt forberedt, kunne vi få ham lokket ind på forskellige sidespor. Vi kunne få ham til at male tavlen fuld med russiske skrifttegn. Han var meget stolt af sit guldur, og vi kunne også få megen tid til at gå med at diskutere, om det nu også gik korrekt. Han var belæst som få, og han lærte mig mine første tyske digte. Jens Gregersen var nok et kapitel for sig. Han underviste i historie og biologi og matematik. Gregersen var ungkarl. Han

havde en meget spændende have, hvor han viste os sine interessante planter. Når vi ikke kunne regne vores opgaver, gik vi ikke til skoleinspektøren, men til Gregersen. Han var hjælpsom, og det var spændende at besøge ham. Der stod altid et skakbræt parat. Jeg har spillet med ham en enkelt gang, men det gik ikke godt. Gregersen var højt begavet. Han har betydet meget for udforskningen af Hals´ historie. Han har udgivet mange bøger om Hals, og jeg tænker ofte på, om ikke han skulle have været underviser på en højere læreranstalt. Med ham travede vi rundt i kommunen og så på blomster, og det var også ham, der viste os *Guldharalds Høj.* Samme høj lærte vi også om i dansktimerne, når vi stiftede bekendtskab med Oehlenschläegers *Hakon Jarl.* Vi havde Ejnar Kaas til dansk. Han var ungkarl, men senere blev han gift med Ingeborg Jespersen. Han havde i perioder store personlige problemer, der bragte ham i vanskeligheder i forholdet til skolens ledelse. Med os havde han ikke problemer - tværtimod. Vi holdt utroligt meget af ham, og da vi elever erfarede, at hans embede var i fare, besluttede vi os til at hjælpe ham. Vi mente, at den bedste måde var at slide meget med hans fag. Vi puklede, og det gav resultat både til den skriftlige og mundtlige eksamen. Jeg tror, at hans vanskeligheder blev overvundet. Belønningen var, at Gregersen og Kaas holdt gilde for os, da vi havde taget eksamen. I gymnastik havde vi den før omtalte H. C. Agger. Han var også formand for byens boldklub. Fodbold og gymnastik var ikke mine bedste fag, men jeg var dog med til at blive jysk mester i juniorrækken. Jeg spillede højre halfback. Det var nok der, jeg gjorde mindst skade. I 1975 havde vores klasse 25 års jubilæum. Vi besøgte Gregersen, og Ingeborg Jespersen, Kaas og Henry Pedersen deltog i en meget vellykket fest. Vi snakkede godt sammen, og vi blev enige om, at vi ville mødes hvert 5. år. Det har vi gennemført, og i år 2000 skal vi nok mødes til 50 års jubilæet. Derfor vil jeg afstå fra en nærmere omtale af mine klassekammerater. I 1995 var vi i Hals Sogns Spare- og Laanekasse for at se modelbyen, Hals by og havn. Det var en fantastisk oplevelse. Pludselig vældede minderne frem, og vi var meget imponerede over modelbyens nøjagtighed. Tænk at finde vinduet til sit gamle værelse!

FDF

Vi drenge havde en fordel frem for pigerne. Vi havde FDF. Pigerne lavede lidt spejderarbejde sammen med Jens Gregersen, men de var meget misundelige på FDF. Vi havde møder i missionshuset.

Der var en nikkende negerdukke. Den nikkede, når den fik en mønt. Ellers marcherede vi med tromme i spidsen til Bisnap. Vi havde lejrbål og lærte morsealfabetet, knob og stik og andre nyttige ting. Jeg husker bedst vores sommerlejre. Vi var i Sæby på FDMs lejrplads. Vi var i Aalbæk ved Skagen i Knasborglejren. Den største oplevelse var nu nok landslejren i Marselisborg i 1947. Midt gennem lejren gik landevejen til Moesgård. Den delte lejren i Nørreland og Sønderland. Af hensyn til vores sikkerhed var de to dele forbundne med en trægangbro. Vi lavede gymnastik om morgenen, og vi sluttede med at give opvisning på stadion i Århus. Vi var på 24 timers øvelse i Friisenborgskovene. Det var en oplevelse.

Vi havde i FDF en fødselsdagsforening. Vi skulle tegne medlemmer blandt byens borgere. Det foregik på den måde, at medlemmerne på deres fødselsdage fik besøg af en FDFer i uniform med *gallasløjfe*. Så fik fødselaren en gratulation og skulle så til gengæld betale et beløb til arbejdet. Det var lige noget for mig. Jeg tegnede så mange medlemmer, at jeg fik en ekstra mødeknap. Det var vist ikke helt efter reglerne. Blandt mine mere interessante medlemmer var brødrene Jens og Thomas Winther. De boede midt i Winthers plantage. Jeg var meget imponeret af, at Thomas Winther havde fået rejst en sten med navn ved Strandvejen. Og så i levende live! Jeg blev fint modtaget ved de årlige besøg og beværtet med kage, frugt og saftevand.

Vores første kredsfører var vist en fyrpasser, Leer Petersen. Så var fiskeeksportør Houmøller også leder, men bedst husker jeg lærer Henry Petersen. Han komponerede en melodi og satte selv tekst til en FDF-sang. Den blev aldrig trykt, så her er den:

Stem i kammerater i klynge,
vi drenge fra Hals vil nu synge,
og vise så frejdig alverden,
vi er ej for mismod tilfals.
Lad det kun sne, lad det regne,
lad træer for stormen kun segne.
Vi drager frimodig på færden.
Vi er FDFer fra Hals.

Jeg skulle nok også anføre melodien, men det må vente til en senere lejlighed.

Forretningsfolk

I skolen havde vi tilladelse til at gå til bageren i Østergade i det store frikvarter. Vi kaldte ham cementbageren, og det var meget uretfærdigt, for han bagte det dejligste brød. Lige før butikken var der et lille anlæg, og til bageriet var der et lille hjørne. Det var meget velegnet til rygning, så i det store frikvarter bølgede røgen lystigt. Lærerne valgte at tro, at røgen kom fra bageriskorstenen. På hjørnet af Østergade og Nørregade boede Laura Hasselbrinck. Hun var enke efter en maler. Hun solgte maling, tapet, tobak, blyanter og meget andet. Hun var en lille dame med et stort sort hår. Hun var nok min bedste ven i min barndom. Jeg besøgte hende meget ofte, lige til hun døde. Hendes søn Wilhelm var i en periode i begyndelsen af 50erne forretningsfører i Andelsfisk. Han blev min bedste ven, den bror, jeg aldrig fik. I lange perioder var vi sammen hver dag. Vi spillede 66 i præstegården. Vi drak kaffe hos fru Hasselbrinck. Altid sluttede vi aftenen med at gå til havnen og se damperen sejle forbi til København. Mest spændende var det, når der kom en taxi susende fra Ålborg med forsinkede passagerer. Fra Hals havn gik der nemlig en motorbåd ud til damperen medførende post og passagerer. Man kunne således sent om aftenen lægge sig til at sove på damperen og vågne op næste morgen i København. Længere hen ad Nørregade boede skomager Krogh. Der havde vi adgang til værkstedet, og der lærte jeg at slibe hæle glatte. Ned ad Midtergade kom vi til købmand Petersen. Han arbejdede meget sammen med far i modstandsbevægelsen. Han døde inden befrielsen. Efter befrielsen deltog jeg i en højtidelighed ved hans grav, hvor han på en krans fik sit fortjente armbind. Længere nede ad Midtergade fandt vi bager Madsen. Som lille dreng blev jeg under krigen sendt til bageren efter brød. Jeg havde seddel med, men da jeg ikke var så god til at læse mors håndskrift, gav jeg bagerjomfruen sedlen. Hun læste: *Et rugbrød, et franskbrød. Snyd for mærker, hvis du kan.* Sådan var min fromme mor også. På den anden side lå mejeriet. Her var Peter Brødland i bestyrelsen, og de fleste formiddage tilbragte han der. Mejeribestyreren S. O. Christensen havde blandt andre børn en søn Arne, der mistede livet, da han som jagerpilot styrtede ned. Hans begravelse samlede det meste af byen. Videre til mælkeudsalget. Mælk og fløde blev selvfølgelig solgt fra store junger. Taksten var som regel 2 pægle piske og ½ pægl kaffefløde. Det var Hulda, vi handlede med. Overfor havde Axel Flou sin store købmandshandel. Han var ungkarl, og han havde som mor interesse for gamle møbler. Mine forældre

kom en del sammen med ham. Så var der gartner Steger og videre til slagter Norvin. De blev meget moderne, og i forbindelse med deres butik blev der indrettet et andelsfryseri. Der kunne man så leje en åben boks. Det var virkelig et fremskridt. Fri for saltning, henkogning og andre besværlige ting. Længere nede ad gaden var byens anden slagter, Larsen. På Midtergade var der nok en købmand, jeg tror, han hed Frost. Frøken Skaksen solgte stof og garn, og på det lille torv fandt vi manufakturhandler Kragelund. Ham husker jeg bedst som turistmand. I 1954 havde man i Hjørring fundet på, at Vendsyssel skulle løsrive sig fra Danmark. Larsen-Ledet og Carl Hermansen skulle stå i spidsen for den nye stat. Kragelund fandt da på, at Hals skulle blande sig, og vi udrustede os som sørøvere og tog til Hjørring, hvor vi havde en større fejde med Skipper Clement-garden. Efter planen blev vi nedkæmpede. Det var ved den lejlighed, at Larsen-Ledet kæmpede sig til mikrofonen og sagde: *Må jeg dementere, at jeg er blevet halshugget.* På Midtergade kunne man også købe herre- og drengetøj hos Vagn Jensen. Her kom en af mine klassekammerater i lære, og han endte med at overtage forretningen. Han har først solgt den igen for kort tid siden. På Torvet kunne man finde Marie Poulsen, hvor man bl.a. kunne købe træsko. Ved siden af var Tatol. Byens tredje bageri lå også her samt 2 købmænd, Lautrup og Knud B. Poulsen. I et hjørne boede en blikkenslager, som jeg ikke husker navnet på. Vi kaldte ham Bliktuden og datteren Blik-Ellen. Han var meget dygtig. Han har bl. a. repareret fars grønlandske tranlampe. Der kan nævnes mange andre butikker. På apoteket i Østergade hed apotekeren under krigen frøken Jacobsen. Hun testamenterede Lars Nielsens maleri af Børglum kloster til far. Boghandler Nielsen på torvet boede ved siden af barber Clausen. Han havde en meget smuk kvindelig svend, Sorte Sara. Det var en lykke, når man kom under hendes behandling.

Vi havde også rullende butikker. Mælkemanden kørte rundt som i så mange andre byer. Vores opkørsel var ret lang, så vi havde anbragt et vandret liggende flag, der blev trukket frem, når vi manglede mælk. På den måde skulle han aldrig køre forgæves. Så var der den rullende fiskemand. Han hed Emil og manglede den ene arm. Han havde sine fisk i en lille vogn forsynet med 2 cykelhjul. Engang solgte han mor en torsk. Da mor havde købt den, grinede han og fortalte, at han lige havde forsøgt at sælge den på sygehuset. Søster Signe, der regerede der, syntes, at den var for stor til personale og patienter. Hun så meget på pengene.

Far var engang indlagt på Hals sygehus. Meget tidligt om morgenen kom nattevagten. Det var i øvrigt postens kone. Hvad skal De? spurgte far. Ja, hun skulle vaske ham. Ud, sagde far. Så stod han op og ringede efter smed Abildgaard. Han fik ham til at forsyne døren ind til hans sygestue med en lås, og for fremtiden bestemte far selv, hvornår han ønskede besøg af andre mennesker.

Hvor nu apoteket ligger, lå det gamle hotel. Her gik vi til fester. Der var en stor sal med et lille anneks med malerier. Desuden var der glassalen, hvorfra man havde udsigt over vandet. Hotellet havde en bekvem afstand til skansen. Når man var til fest, var det meget bekvemt at invitere pigen med ud og se på byens befæstninger.

Træk fra dagligdagen.

Jeg er fra et hjem med klaver. I mit hjem drejede det sig om et taffelformet klaver. Det var et dårligt instrument, men det var og er et smukt møbel. Mor var nok den musiske i vores familie. Hun spillede violin som ung, og senere spillede hun klaver. Mor var også glad for at synge. Det var far også, men det lød nu ikke så kønt. Som lille var jeg meget flov, når han messede til gudstjeneste. Mor var kærlig, og hun passede godt på sine børn. Hun var fantastisk med strikkepinde. Hun kunne strikke en kjole til sig selv på en uge. Jeg fik også meget strikket tøj. Det var ikke min livret. Mor elskede blomster. Mange blomster plukkede hun i haven, men hun havde også leverandører rundt i byen. Så elskede hun at løse kryds og tværs. Mors helbred var ikke godt, og efter krigen blev det slemt. Da jeg gik i gymnasiet, opholdt mor sig meget på sanatoriet i Skodsborg. Der besøgte jeg hende mange gange, og sammen gik vi lange ture i Dyrehaven. Mor døde i 1958 - kun 57 år gammel. Far var en anderledes natur. Han havde sine meninger, og dem delte han ofte med andre. Han fortalte gerne, at han 17 år gammel til studentereksamen som den eneste i Danmark dette år fik ug i dansk stil. Han havde let ved at skrive, og der fløj mange ark gennem hans gamle Erika. I 1935 udgav han et skuespil *En Konflikt*. Det handler om en præst, der nægter at holde en begravelsestale, men bispen får ham på bedre tanker. Det var ikke den store succes. På loftet i præstegården lå bogen i stakke. Under krigen oversatte han *Erkki Järvin: Vi vil ikke undertrykkes*. Det udkom illegalt i 1943, i øvrigt trykt af Fribert i Hals. Det blev til mange kronikker, men store værker fik far aldrig skrevet. Mest holder jeg af en sang, som far skrev i 1924, da han boede på Stu-

dentergården i København. Den kan synges på melodien, *Jeg elsker den gamle, den vaklende rønne.*

Du venlige Stue med Bøgernes Rader,
om Aft'nen ved Staalampens dæmpede Skær,
den døende Larm fra de brolagte Gader,
det Billede paa Bordet af den, jeg har kær.

Her søger min Tanke i ensomme Stunder
min Plads i den Verden, hvori jeg blev sat;
og Haabet har vist mig den Fremtid, der blunder
derude, hvor Stjernerne tændes i Nat.

Her samler jeg Frugter af Aandslivets Grøde,
og Bøgernes Blad er den alfare Vej,
her stævner jeg Fortidens Stormænd til Møde
med Nutidens Forsker, der famler som jeg.

Og naar jeg engang i de kommende Dage
en Plads, jeg kan fylde, og tjener mit Land,
til dig gaar min Tak og min Tanke tilbage,
du venlige Stue, hvori jeg blev Mand.

Far havde sine helt bestemte meninger, og han var overbevist om, at han havde ret. Han kunne ikke fordrage Poul Henningsen og Kaj Munk. Det varede længe, før det gik op for mig, at Kaj Munk også har skrevet mange dejlige ting, og med alderen er Poul Henningsens genialitet gået op for mig. Om andre forfatter kunne vi dog enes. Herman Wildenvey, Knut Hamsun og Knuth Becker lærte far mig at elske. Mest holder jeg selv af Henrik Pontoppidan, og det var mor, der satte mig i gang med at læse ham, og det har jeg gjort lige siden.

Far havde klæbehjerne, og han elskede at citere alenlange digte. Her var det meget ofte Nis Petersen, vi måtte lægge øre til.

Far og mor var som sagt meget forskellige, men de var et godt par. Da far døde, stod der i en nekrolog, at de sidste år af hans liv bar præg af savnet af mor, og det er efter min mening en god iagttagelse. Mor havde en god evne til at få far ned på jorden, når han var ved at miste jordforbindelsen.

Før mors sygdom var der ofte fest og glæde i præstegården. Vi havde mange gæster, og om sommeren var vi mange i præstegår-

den. Det var meget med musik. Fra Fyn kom *Jørgen Sanger,* og fra Aalborg *Frans Allesch.* Sidstnævnte var organist. Han boede i Hasseris med sin mor. Hans far havde været kapelmester i et cirkus, og familien Allesch var meget interessant. Jeg havde modtaget undervisning i violinspil hos nogle lærere i Hals, Simonsen og Jacobsen, men Allesch havde i Aalborg en logerende, der var koncertmester i *Aalborg Byorkester.* Han hedder Harald Holm Madsen, og han blev min højt elskede violinlærer i mange år. Gennem ham blev jeg også medlem af *Aalborg Kammerorkester,* og i mange år dyrkede jeg kammermusik under Asbjørn Meyers kyndige ledelse.

Før krigen, i 1939 havde vi besøg af en blind sanger, der hed Klitgaard. Han sejlede rundt i de danske farvande og underholdt med sin sang. Hans søster hed Mrs. May. Hun var kunstmaler, og hun malede et oliebillede af mine 2 søstre og mig. Da vi skulle dele tingene i præstegården, ville hverken Muster eller Palak have maleriet, så nu smykker det væggen i mit kontor.

Mine 2 søstre hjalp familien meget med at forkæle mig. Muster var meget drenget, og hun og jeg holdt ofte sammen mod Palak. Far var ikke selv en stor økonom, men han lærte os børn at passe på pengene. Vi fik månedsløn, men vi skulle føre regnskab. Det var ikke nemt for mig at finde ud af, hvor pengene var brugt. Så hjalp Palak mig. Hun var en mester i at rekonstruere mit regnskab, så jeg ikke fik ballade den følgende måned.

På Ryttergården boede en læge, Fritz Schmidt. Han havde i 16 år været læge i det daværende Kongo, men nu var han endt i Hals. Han var en aristokratisk herre, der ofte kom i præstegården. Han var ivrig rytter, og han lærte Muster kunsten at ride. Han havde medbragt en negertjener til Hals. Han hed Silambo Dominique. I mange år kom Silambo et par gange om ugen i præstegården for at læse fransk med far. Silambo var høvdingesøn, og han ville hjem igen til sit rige. Når han var færdig med undervisningen, kom han ned i køkkenet og fortalte historier. Jeg var meget imponeret, når han vendte det hvide ud af øjnene i sit kulsorte hoved og tudede som en floddamper. Mor satte megen pris på hans besøg. Han var nemlig eminent til at stryge skjorter. Fritz Schmidt udgav i 1946 en bog *Hjem fra Kongo.* Far hjalp ham med at skrive bogen, men jeg synes nu, at det bedste i bogen er illustrationerne af Otto Nielsen.

En af fars bedste venner var Lods Willemoes Nielsen. Han kom ofte cyklende sidst på eftermiddagen, og så gik snakken i timer på

kontoret. Det er lods Willemoes, der har æren af kongebesøget i Hals for snart 50 år siden. I et udateret brev til Palak skriver han bl.a.:

Jeg var lods med kongeskibet Dannebrog til Løgstør. Chefen var mig en god bekendt og tilfældigt af min nysgerrighed spurgte jeg - hvorhen? Ud i det blå med kongeparret og deres 3 prinsesser - altså privat. Hvorfor så ikke, for en gang skyld anløbe Hals et par timer.

Chefen tyggede lidt på det - hvorefter han ville lade det komme på tale under middagen i aften for Hans Majestæt, og jeg ville få telefonisk besked, dersom kongen billigede det.

Kl. 10 fmd. dagen efter fik jeg besked om, at Kongeskibet ville anløbe Hals kl. 14 uofficielt. Jeg fik travlt, og det gjorde Pastor Nielsen også, men han troede først, at det var en spøg. Og han fik arrangeret en korrekt kongemodtagelse. Jeg mødte med marinegasterne og gjorde honnør for vores æresformand. Og alle der kunne gå var mødt op. En stor dag for Hals.

Et par andre gode venner var Mine Bangs søster Valborg, der blev gift med Erik Franck. Både lods Willemoes Nielsen og Erik Franck arbejdede far tæt sammen med under krigen.

En anden lods i Hals vil jeg ikke nævne ved navn. Han var meget lille. En aften ved et selskab i præstegården havde han fået lidt rødvin. Han begyndte at fortælle uartige historier. Pludselig stoppede han og sagde til far: "Jeg håber ikke, at mine historier generer Dem?" "Nej", svarede Far. "Fortsæt endelig. Da jeg var på Deres størrelse, fortalte jeg selv den slags historier."

Efter skoletid havde vi det dejligt, når pligterne ikke kaldte i hjemmet. Om sommeren tog vi til Bisnap. Der nød vi kammeratskabet og badede i Kattegat. Om vinteren løb vi på ski. Ikke langt fra præstegården ligger Møllebakken. Det var den nærmeste skibakke. Bagved ligger Tvebakken. Den er lidt stejlere, og der forsøgte vi os med en lille hoppebakke. Vi løb også meget på skøjter. Lergraven blev oversvømmet, og der var god plads til herresving. Sjovest var det nu at skøjte på graven rundt om Skansen. Om aftenen satte vi ild til karbid, og så kunne vi spille fodbold på isen.

Som skrevet havde jeg hele min barndom et godt forhold til ældre og gamle damer. Min ældste veninde var nok frøken Holm. Hun nærmede sig de 100 år. Hun boede overfor det gamle Hals Hotel. Hun var meget rig, og hun passede godt på sine penge. Engang fik

hun flere tapetbøger hos fru Hasselbrinck. Hun rev så de forskellige ark ud og klistrede op på væggen. Det så ejendommeligt ud, men det var billigt. Hun indstiftede flere legater, som far bestyrede. Hun var også ivrig bader i sin høje alderdom, og hun skænkede penge til en badeanstalt ved havnen. Engang skulle far have et stykke kransekage med fra hende til mig. Far opdagede, at kagen var gammel og fordærvet, så han smed kagen væk. På vej hjem købte han et nyt stykke, som jeg så fik. Det var vigtigt, at jeg fik sagt tak. Først mange år efter fik jeg den sande historie.

Æres den, der æres bør

I Hals går der mange historier om øgenavne i Hals. Det vides med bestemthed, at far havde lavet en samling, der nu befinder sig på museet i Hals og på et eller andet tidspunkt vil blive udgivet. Desværre passer historien kun delvis. Æren skyldes H. R. Fribert. Han boede nær havnen, og han arbejdede meget sammen med far. Fribert var et begavet menneske, der interesserede sig meget for Hals. Han klippede ud, hvad der stod i aviserne om Hals, og hans udklip kan vi nu læse på museet. Engang stod hans nekrolog i avisen før tiden. Han ringede til far og sagde: "Jeg ved ikke, om De har hørt, at jeg er død?" "Jo, det har jeg", svarede far. "Sig mig engang - hvor ringer De fra?" Blandt fars papirer har jeg et brev fra Fribert dateret 25. januar, 1947. Fribert medsender en lang liste over øgenavne i Hals. Fribert kalder dem *Stednavne.* Han gør rede for, at han har samlet disse navne gennem mange år, og nu havde han fået opfordring til at udgive dem, dog uden "facitliste". Listen er lang og morsom. Der er mere end 100 navne. Fribert havde også lavet et forord til udgivelsen. Han kalder nu navnene *Kendenavne.* Far var meget begejstret for listen, og han kom med flere tilføjelser. Desuden udarbejdede han en facitliste til navnene, men efter lange samtaler overtalte han Fribert til ikke at udgive listen. I stedet blev der udarbejdet enkelte eksemplarer. Jeg ved, at der på museet i Hals er en liste, og selv har jeg både Friberts liste, fars tilføjelser samt det aldrig trykte forord. Der er karsk humor i navnene, og det vidner om skarp iagttagelsesevne hos halsboerne. Jeg kunne være fristet til at komme med eksempler, men det er nok for tidligt. Mange fra listen er nulevende, og det er nok morsomst for andre at læse listen. Hele min barndom blev jeg selv kaldt Vipper. Det var svært at komme af med, så det vil jeg bede eventuelle læsere glemme med det samme.

Kirkeklokken i Hals

På Strandvejen et par kilometer fra Hals boede Bjørnlund på en gård. Han var en overgang kasserer i menighedsrådet, og det var hos ham, at far skulle hente sin løn hver måned. Det var ofte mit arbejde at cykle dette ærinde, og jeg var ikke helt glad, før pengene var kommet i fars lomme. Foran Bjørnlunds gård lå der resterne af et lille hus. Det var en gammel smedje. Vi fik fortalt nogle grumme historier om, at smeden havde lavet falske pengesedler. For at de skulle se ægte ud, gik han med sedlerne nogle dage i træskoene, så de kunne se slidte ud. Smeden hed Per. Han tog til København for at bruge pengene, men det gik galt. Han blev arresteret og idømt livsvarig fængsel. Hans kone, Marie gik til kongen, og Per blev benådet. Marie og Per havde en søn, Niels Martin Nielsen. Denne søn blev en meget rig mand, og i 1905 skænkede han kirken en ny klokke. Smedjen er nu væk. Historien om smeden har jeg fået fortalt som barn, og for mange år siden kunne man læse om smeden og især hans søn i en artikel "Huset med tårne og karnapper" i Aalborg Amtstidende.

Samme klokke havde nær afsluttet mit liv i 1947. Da kong Christian 10. døde, skulle der ringes mange timer hver dag fra Danmarks kirker. Jeg tjente ekstra penge ved at ringe, men pludselig faldt en stor bolt ned nær mig. Jeg holdt selvfølgelig op med at ringe, og det bevirkede, at Niels Gregersen og far kom styrtende. De mange timers ringning havde været for meget. Vi måtte have klokken repareret, og så kunne klokken igen. Jeg nøjedes med en alvorlig forskrækkelse.

Kjøbenhavns forlis.

Den 11. juni 1948 blev rutebåden Kjøbenhavn minesprængt på vej ind i Limfjorden. Der var ca. 300 passagerer, og 48 mennesker omkom. Det var en uhyggelig dag, og selvfølgelig gik vi ikke i skole, men til havnen. De fleste overlevende blev sejlet til Aalborg, men der foregik også meget i Hals. Blandt passagererne var der flere fra Hals. Bedst husker jeg købmand Knud B. Poulsen. Han var lidt af en personlighed i Hals. Blandt passagererne var kammersanger Otte Svendsens far. Måske derfor var Otte Svendsen og Knud B. Poulsen gode venner. Det var lidt af en oplevelse at komme ind i Knud B. Poulsens bagbutik sammen med far. Der kunne man også møde brødrene Lind fra Aalborg.

Den tykke bog.
Blandt meget andet arvegods fra Hals har jeg en meget stor og tyk bog. Det er en pragtudgave af Boccacio: Dekameron illustreret af Arne Ungermann. Det er en samling ikke helt artige historier, og Ungermanns yppige nøgne damer understreger historiernes karakter. Denne bog har sin egen historie. I august 1940 var der bryllup i kirken og derefter middag i præstegården. En af fars studenterkammerater, Edgar Schnohr blev gift med Lis. Edgar Schnohr havde været gift før, og så var det ikke så nemt at blive kirkeligt viet. Det ordnede mor og far. Da vielsen og festen var forbi, fik mor og far den omtalte bog. Bogen fik fast plads på fars skrivebord, og ovenpå Ny Testamente på græsk. Mange sognebørn har stavet sig gennem den lidt mærkelige titel og spurgt, hvad det var for en bog. Far forklarede, at det var en slags bibel. Når vi børn var alene hjemme, svælgede vi i historierne. I nutidens Danmark kunne man nok bruge bogen som konfirmationsgave, men i min barndom syntes vi, at den var meget fræk.

Krigen
Jeg kan huske 9. april, 1940. Om morgenen var far ved at lave et plankeværk over mod skolen. Jeg havde hørt noget om tyskerne i radioen, og så fortalte jeg far, at nu kunne jeg godt lide tyskerne, fordi de var kommet for at beskytte os. Jeg skal love for, at jeg fik besked og undervisning. I begyndelsen var det mest flyvemaskiner, der tiltrak sig vores opmærksomhed. Senere fik vi tyskerne meget tæt ind på livet. Det første anslag mod præstegården var en søndag, da vi kom fra kirke. En afdeling tyskere var ved at slå sig ned i haven. Far fik fat i lederen. Det var en løjtnant Adam. Far forklarede ham, at selvom han hed Adam, var præstegården ikke noget paradis. Heraus. Mærkelig nok parerede han ordre. Tyskerne havde respekt for folk, der kunne tysk og råbe højt. Far mestrede begge dele. Senere gik det galt. Haven med de store træer var et oplagt mål for tysk indkvartering. Tyskerne beslaglagde størstedelen af haven ud mod Strandvejen. De byggede 3 barakker, der hver nok har tjent som beboelse for 40 soldater. Mit elskede sommerhus blev beslaglagt, og her boede en officer. Tværs gennem haven blev trukket en ståltråd. Den måtte ingen overskride. Ved udgangen fra haven til Strandvejen var der døgnet rundt vagt. En nat kørte en cyklist forbi på sin cykel forsynet med fast gummi. Han blev råbt an, men han havde nok intet hørt. Vagten skød et varselskud ned i jorden. Projektilet refuserede, ramte cyklisten bagi

og rev hans ene balle af. I Friberts liste optræder han med tilnavnet "Røvløs".

Mod slutningen af krigen var det en samling mærkelige tyskere, der boede i haven. Der var helt unge drenge og gamle mænd. En gammel mand blev gode venner med mor. Hun gav ham af og til en madpakke. Til gengæld passede han store dele af haven, når hans soldaterkammerater var på øvelse.

Tyskerne beslaglagde også skolen. I stedet måtte vi gå i skole mange mærkelige steder. Vi blev undervist på den gamle realskole, i missionshuset, på vandrehjemmet, ja, vi havde også undervisning i vores konfirmandstue.

Fars nationalfølelse var stor. Det var meget hårdt for ham at se Danmark besat. Ret tidligt blev han optaget af modstandsarbejdet. Jeg opdagede, at der var noget galt, da jeg kom til at stikke hånden ned i mellemrummet i en polstret lænestol. Der lå mange ubrugte legitimationskort. Så fik jeg besked på, at dem havde jeg aldrig set. Mod slutningen af krigen måtte far under jorden. En overgang boede han i Nr. Sundby på en af cementfabrikkerne. Direktøren der, Poul Rygaard, var hans gode ven. Far fortalte aldrig, hvad han lavede under krigen. I 1956 søgte jeg optagelse på 4. Maj-kollegiet i Århus. For at komme ind, skulle man dokumentere, at en selv eller ens forældre havde tilknytning til modstandsbevægelsen. Jeg har fremskaffet mine referencer fra dengang. Oberst Lunding fra forsvarsstaben skriver:

På given foranledning skal forsvarsstabens efterretningsafdeling udtale, at pastor Nielsen, Hals under den tyske besættelse af Danmark har ydet afdelingen særdeles værdifuld bistand i dens arbejde i Nordjylland.Afdelingen kom ved pastorens hjælp i besiddelse af betydningsfulde oplysninger, som den næppe ville have kunnet skaffe sig på anden måde, og skal derfor udtale sin anerkendelse af pastor Nielsens udmærkede arbejde
Lunding
Oberst.

I en længere skrivelse fra kriminaloverbetjent Kaj Mortensen, der var sektionsleder for modstandsbevægelsens "Sektion Vendsyssel", fremgår det, at far var medlem af lokalkomiteen for Sydøstvendsyssel og leder af militærgruppen i Hals. Disse referencer skaffede mig i øvrigt ind på kollegiet omgående.

4. maj om aftenen hørte vi radio. Kort tid efter det glade budskab cyklede lods Willemoes ind i præstegården og sagde på sit syngende ømål: *Til lykke med freden.* Vi gik nu alle ud i haven til mit okkuperede sommerhus for at fortælle officeren, at krigen for vores vedkommende var slut. Han nægtede overhovedet at tale med os. Far og Willemoes fik travlt og forsvandt. Næste dag dukkede de op med armbind, og så gik det løs. Modstandsbevægelsen holdt til i missionshuset, og der fulgte nogle meget dramatiske dage i Hals. Dem kan man læse nærmere om i *Henrik Gjøde Nielsens bog: Besat og befriet. Af Hals kommunes historie 1940-1945.* Jeg kan ikke selv bidrage med meget nyt. Jeg mener, at jeg var med, da tyskerne omsider overgav sig, at jeg kan bidrage med et billede af en tysk og engelsk officer. Jeg tror, at det er fra den endelige overgivelse.

I de glade dage først i maj fik vi i præstegården besøg af flere engelske kampvogne. Jeg har en stak fotografier, hvor vi i familien er fotograferet sammen med englænderne. Jeg kravler selvfølgelig rundt på vognen.

Efterkrigstiden blev streng for familien. Kaj Mortensen skriver bl.a. i sin reference til 4. Maj-kollegiet:

Efter kapitulationen gik han hårdt, hensynsløst og uden personanseelse ind for udrensningen, kun med eet for øje: sandhed og ret.

Det er vel derfor ikke mærkeligt, at der fra "et vist befolkningslags" side rejste sig en bevægelse for at få ham fjernet fra embedet. Hele præstens færd var dog absolut uangribelig, og de sunde og gode kræfter i befolkningen stod vagt om ham, hvorfor bevægelsen da også ganske løb ud i sandet.

Man vil umiddelbart forstå, hvilket psykisk pres, det har været for præsten og hans familie på denne måde at ryge fra modstandskampens aske og i udrensningstidens ild. Fru pastor Nielsen blev alvorligt syg og måtte gennemgå svære hospitalsophold. Præsten gik i knæ, men skjulte sin elendighed og kæmpede sin hårde, psykiske kamp ensomt på sit studerekammer om natten.

Hellere vil jeg mindes dagene i maj, hvor jeg fik lov til at komme og gå på "Østfronten". Der var meget at se på. Jeg lærte at skyde. Jeg blev gode venner med en tysker kaldet Piraten. Han havde ansvaret for at rydde landminer rundt om den tyske befæstning. Da minerne var væk, skulle han sammen med soldaterne gå over minefeltet. Ingen var glade, men far gik med.

Efterkrigstiden

Årene efter krigen mindes jeg med blandede følelser. Mor var syg i lange perioder. Muster kom til Hjørring som barneplejerske, og fra 46-48 blev hun uddannet som børnehavelærerinde i København på Fröbel Højskolen. Palak kom til Rønde kursus, hvorfra hun blev student i 1948. Derefter rejste hun til København og blev uddannet som laboratorieassistent på Bispebjerg. I lange perioden var jeg så enebarn i præstegården, men jeg havde mit netværk overalt i Hals. Det var dyrt at have børn under uddannelse, så der var ikke mange penge i præstegården. Det har der nu aldrig været.

I 1950 sluttede jeg min skolegang i Hals. Det blev bestemt, at jeg skulle på kostskole, så jeg forlod Hals for en periode på 3 år. Jeg blev student i 1953, og i gymnasieårene var jeg kun hjemme i skoleferierne.

1953-54

Da jeg havde overstået studentergilderne, kom jeg til Hals. Jeg havde en alvorlig samtale med far om økonomi. Vi blev enige om, at nu måtte jeg klare mig selv økonomisk. Det bevirkede, at jeg udsatte min uddannelse et år. Jeg blev i Hals og boede hjemme. Mit første arbejde var som kirkesanger i Hou. Jeg startede med en begravelse. Da jeg sammen med far gik foran kisten ud af kirken, hviskede far til mig: Hvor er graven? Det anede jeg ikke noget om. Det skal degnen vide. Nå, der var intet andet at gøre end at gå fremad. Vi cirklede os gennem kirkegården, og endelig fandt vi graven. Det har været hårdt at være bærere.

Efter sommerferien fik jeg arbejde ved Gaaser skole. Jeg blev førstelærer. Vi var 2 lærere. Fru Bjerg og jeg delte undervisningen. Jeg blev klasselærer for en 1. klasse. Jeg ved ikke, hvordan jeg bar mig ad, men da vi kom til jul, kunne alle børnene læse. Om vinteren skulle jeg møde nogle timer før undervisningens start og tænde op i kakkelovnen. Det var en kold start på dagen. Jeg havde et fint samarbejde med fru Bjerg. Jeg blev også kirkesanger ved Gaaser kirke. Mens jeg var der, havde kirken jubilæum, jeg tror 50 år. Vi holdt festgudstjeneste med biskop Erik Jensen fra Aalborg som prædikant. Efter gudstjenesten var der fest, og formanden for menighedsrådet takkede Erik Jensen. Mig omtalte hun som en nydelig ung mand med en fin optræden, så jeg var stolt. Uheldigvis fik man en rigtig lærer i Gaaser, så til april var jeg færdig der. Jeg kom så til Hou skole, der var lidt større end Gaaser. Der var flere lærere. "Bette" Jensen var førstelærer. Han havde været cykel-

smed, men han havde taget en læreruddannelse. Han var dygtig og myndig. Jeg blev også kirkesanger i Hou. Alt dette varede til september. Så var min tid i Hals forbi.

I denne periode opfriskede jeg mit venskab med Alfred Jensens søn, Svend Gram Jensen. Jeg husker ham først fra 1945, hvor far sendte ham med englænderne som vejfinder til Sæby. Han kørte med deres kampvogne, og jeg var meget misundelig. Jeg kunne ikke bruges, for Svend kunne engelsk, og det kunne jeg ikke. Svend havde også været på Sorø, men det var før min tid. Vi havde mange sjove oplevelser sammen i Hals. I 1954 mødtes vi så i Aarhus, hvor Svend læste jura. Selv forsøgte jeg mig med teologi, men det fik jeg ikke gjort færdig. I stedet blev jeg lærer. Svend vil være kendt af mange i Hals fra sine talrige bøger bl.a. om Hals kirke. Vi har mødtes ved mange lejligheder, og vores kammeratskab har udviklet sig til et dejligt venskab. Nu sidst har Svend gjort mig den store tjeneste at flytte til Hals. Han er i øjeblikket ved at bygge hus der, så nu har jeg igen noget at komme til Hals efter.

Efter fars død er jeg ikke kommet meget til Hals. Vi har vores skolejubilæum hvert femte år. År 2.000 må det blive det helt store.

Ved Limfjordens strøm

Mens jeg sidder og skriver dette, er der dukket meget op i min erindring. Alt i alt har jeg haft en dejlig barndom og ungdomstid i Hals.

For 32 år siden købte vi en sommerhusgrund ud til Venø bugt, og her sidder jeg nu i 1998 og ser ud over Limfjorden, mens jeg skriver. Ringen er slut. Jeg skulle vel slutte med nogle vers, og det er nærliggende at bruge Erik Bertelsens sang fra 1937: Blæsten går frisk over Limfjordens vande. Det er slagsangen i familien. Børnebørnene har kunnet synge den næsten før de kunne gå.

Det vil jeg nu afstå fra. I stedet vil jeg slutte med det gamle poststempel fra Hals:

En fager drøm
ved Limfjords strøm.

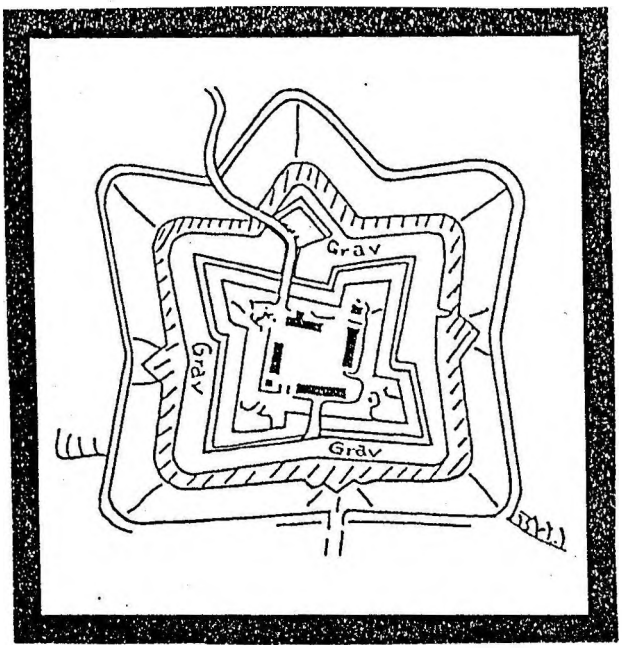

HALS MUSEUM

ISBN 87-90845-00-5